

نگاهی به انتظار و ظهور منجی از منظر ادیان توحیدی

زهرا ابراهیمی*

چیکده

اندیشه‌ی انتظار و دست‌یابی به جامعه‌ای با ارزش‌های والای انسانی و برقراری یک حکومت جهانی، زیر لوای یک دین واحد، و حاکم عادل از سوی خالق هستی و شکل‌گیری مدینه‌ی فاضله با دستان توانای یک منجی بزرگ، تفکری است که تمام ادیان توحیدی خصوصاً اسلام متوجه‌ی آن بوده و این تفکر در ادیان به عنوان اصلی اساسی و لاینفک از اعتقادات دینی مطرح می‌باشد.

اعتقاد به آخرالزمان و انتظار مصلح بزرگ جهان در اصطلاح غربی به نام فوتوریسم مطرح می‌باشد و این موضوع یکی از موضوعاتی است که در تمام ادیان توحیدی و مذاهب اعم از یهودی و مسیحی (کاتولیک - پروتستان - ارتدوکس) و اسلام وجود دارد.

تمام مدعیان نبوت این مسأله را به عنوان اصل مهم در اعتقادات دینی‌شان متذکر شده‌اند و در کتاب‌های آسمانی خود بر آن بشارت داده‌اند.

واژه‌های کلیدی: فوتوریسم - ماشیح - مسیح - مهدویت - حکومت جهانی.

یوسف گمگشته باز آید به کنعان غم مخور
کلبه‌ی احزان شود روزی گلستان غم مخور^۱
نه تنها در کتاب آسمانی ما مسلمانان که تمامی ادیان الهی ظهور مصلح کل جهان را در آخر الزمان وعده داده‌اند.

تاریخ مکرراً تکرار می‌شود حق و باطل، عدل و ظلم، روشنایی و تاریکی دائماً در حال تغییر هستند. موسی‌ها و فرعون‌ها به تواتر مصداق می‌یابند و همیشه ظالمان و ستمکاران و

---

* عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی - دانشکده الهیات واحد تهران شمال

۱. حافظ، ناشر: انجمن خوشنویسان ایران، چاپ دوم، چاپخانه‌ی افست سهامی عام، پاییز ۱۳۶۳، ص ۱۹۷.

فرعون‌ها سعی‌شان بر آن بوده است که در برابر وعده‌های محتوم الهی مقاومت نمایند. غافل از این که وعده‌ی الهی بدون چون و چرا و بی‌هیچ شکی تحقق خواهد یافت همان‌طور که «أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ»^۱ به حول و قوه الهی متحقق شده در نهایت نیز این بشارت «وَتُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُّوا فِي الْأَرْضِ وَ...»^۲ «وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ»^۳ به منصه‌ی ظهور خواهد رسید.

سوره‌های مذکور در واقع امیدبخش مستضعفان جهان است و در واقع هشدار می‌دهد به قدرتمندان و صاحبان زر و زور که یاد آور می‌شود کسانی که می‌خواهند مقابل و مخالف نظام حاکم بر هستی و سنت‌های الهی حرکت نمایند عاقبت شکست را تجربه خواهند نمود، همان‌طور که ظالمان و اصحاب فیل و دیگر ستمکاران شکست خوردند و چون درخت‌های آفت‌دیده و موریانه‌زده در هم فرو ریختند و نابود گردیدند. این مطلب نشانگر تبلور وعده‌ی الهی و پیروزی حق بر باطل است.

خداوند کسانی که سرکش و مغرور شده و به فساد گروند، عذاب خود را بر آنان نازل می‌سازد و عرصه بر آنان تنگ خواهد شد و آنها را با تمام اموال و ثروتشان نابود می‌سازد و حق را اگرچه به نازکی مویی شده باشد استحکام می‌بخشد و قدرتمند می‌سازد، همان‌طور که حضرت نوح (ع) مدت‌های مدیدی در غربت به سر برد و در نهایت به پیروزی رسید که باطل رفتنی است (ان الباطل كان زهوقاً).

اندیشمندان و متفکران از این وقایع درس عبرت گرفته و در راستای مسیر الهی گام برمی‌دارند و به یاری حق شتافته و از این امر شاد می‌گردند. با این مقدمه به موضوع اصلی پرداخته، وعده‌های الهی در ادیان توحیدی در این خصوص را مورد تفحص و بررسی قرار می‌دهیم.

۱. سوره‌ی فیل، آیات ۱ و ۲

۲. سوره‌ی قصص، آیه ۵

۳. سوره‌ی انبیا، آیه ۱۰۵

ایده‌ی انتظار در دین یهود

همان‌طور که بیان شد همه‌ی ادیان الهی بشارت ظهور منجی را تأکید و تصریح نموده‌اند. قوم بنی‌اسرائیل نیز از سده‌های آغازین ظلم و ستم تا به حال با بشارت‌های انبیاء، منتظر ظهور شکوهمند منجی موعود به سر برده تا با ظهور خود آنها را به برتری در جهان برساند.^۱ مسائل محوری و شکل‌گیری این تفکر در مستندات دینی آنها مذکور است.

کلمه‌ی مسیح در دین یهود مبتنی بر عقایدی است که محور آن ظهور فردی است به نام مسیح (که گرفته شده از واژه‌ی (Mashiah) یعنی تدهین (مسح) شده است. کلمه عبری (Mashiah) یعنی مسح اشیاء یا افراد با روغن مقدس در زمان مناسب برای رسیدن به اهداف مقدس. علاوه بر اینها این کلمه در مورد افرادی نیز به کار می‌رود که رسالت از طرف خدا را به عهده می‌گیرند.^۲ (یعنی فقط شامل پادشاهان یا کشیش‌های والامقام نیست) این واژه در مورد نجات‌دهنده‌ای که در آخرالزمان ظهور خواهد کرد نیز به کار رفته و حکومت آرمانی منجی موعود را در بر گرفته است.^۳ این طرز تلقی خاص برگرفته از اعتقاد یهود بوده است که، نجات نهایی بنی‌اسرائیل به عهده‌ی فردی از خاندان سلطنتی داوود خواهد بود و به‌وسیله‌ی او این نجات محقق خواهد شد و بنابر اعتقاد یهودیان، او پسری از نسل داوود که بهترین فرد تدهین شده پروردگار است خواهد بود.^۴ و این کلمه به

رتال جامع علوم انسانی

۱. مراجعه شود به تاریخ جامع ادیان، تألیف جان بی‌ناس، ترجمه علی‌اصغر حکمت، چاپ پنجم، ۱۳۷۰،

انتشارات آموزش انقلاب اسلامی، (چاپ دوم از ویراسته جدید)، ص ۵۵۱

۲. مراجعه شود به قاموس کتاب مقدس، ترجمه و تألیف مستر هاکس، چاپ اول، اساطیر، ۱۳۷۷، ص

۸۰۲-۸۰۳

۳. مراجعه شود به واژه‌های فرهنگ یهود، مترجمین: نصرت نصرت‌آبادی، منشه امیر، ابنوعم شبتای، اوراهام

شماس، ساسون بلوم، ناشر انجمن جوامع یهودی، تل‌آویو، اسرائیل، چاپ اورشلیم، ۱۹۷۷ ص ۲۱۶

۴. مراجعه شود به تاریخ جامع ادیان، تألیف جان بی‌ناس، ترجمه علی‌اصغر حکمت، چاپ پنجم، ۱۳۷۰،

انتشارات آموزش انقلاب اسلامی، ص ۵۵۲

معنای اخیر، یعنی آرزوی نجات جامعه و امید به رهایی انسان و منجی موعود تغییر یافت.

ماشیح (Mashiah) اندیشه‌ی مدینه‌ی فاضله را در ذهن می‌پروراند^۱ و بهشت از دست رفته را متذکر می‌شود که با ظهور او انسان می‌تواند آن عصر از دست رفته را بازسازی کند. علاوه بر آن این واژه، جامعه‌ای تکامل یافته را در ذهن مجسم می‌کند که حتی در آن بهشت گمشده نیز هرگز وجود نداشته است، یعنی در واقع دنیای جدیدی توسط او شکل می‌گیرد که بر پایه‌ی احقاق حقوق از دست رفته کسانی است که مورد ظلم و ستم واقع شده‌اند.

انتظار مسیح اساساً برگرفته از تفکر یهودی است. یهودیان در زمان‌های گذشته به دلیل نگرانی از وضع موجود، گذشته‌ی خود را مورد توجه قرار می‌دادند و در واقع آنها پس از اولین ویرانی شهر بیت المقدس منتظر ظهور رهبری قدرتمند و فاتح بوده‌اند که قدرت و عظمت این قوم را که به اعتقاد خودشان در تورات قوم خداوند نامیده شدند به عصر درخشان داوود و سلیمان برگرداند. ماشیح (Mashiah) همان‌طور که گذشت لقب پادشاهان بنی اسرائیل بود و بر اساس اعتقادات پیشینیان یهود، هرگاه فردی در حضور جمع توسط پیامبران با روغن مقدسی مسح می‌شد در واقع با این روش آن فرد به عنوان فرد مقدس برای قوم محسوب می‌گردید که این کلمه بعدها برای شخصیت آرمانی یهود به کار رفت و بعد از این اطلاق، بنی اسرائیل منتظر پادشاه آرمانی خود بودند و به آن، عشق می‌ورزیدند.

در تلمود به مأموریت ماشیح اشاره شده و آمده است: «انبیای بنی اسرائیل به کرات به «روزهای آخر» (که هنوز فرا نرسیده است) به عنوان دورانی که در آن عظمت ملی یهود به آخرین حد اعتلای خود خواهد رسید، اشاره کرده‌اند، این

۱. مراجعه شود به واژه‌های فرهنگ یهود، مترجمین: نصرت نصرت آبادی، منشه امیر، اینوعم شبتای، اوراهام شماس، ساسون بلوم، ناشر انجمن جوامع یهودی، تل آویو، اسرائیل، چاپ اورشلیم، ۱۹۷۷ ص ۳۸

امید به یک آینده‌ی نورانی و مشحون از سعادت در دل عامه‌ی مردم سخت جایگزین شد، و با گذشت زمان نه فقط شدت پیدا کرد، بلکه رؤیاهای شگفت‌انگیزی را نیز که در جهان آینده، تحقق خواهد یافت، در بر گرفت. این آینده‌ی درخشان و باشکوه، در اطراف شخصیت ماشیح (تدهین شده، با روغن مسح مقدس) که از جانب خداوند مأموریت خواهد داشت تا این دوران تازه و پر از شگفتی‌ها را آغاز کند، تمرکز خواهد یافت.^۱

مهم‌ترین مژده ظهور مسیح در کتاب اشعیا‌ی نبی آمده است:

«نهالی از تنه یسا (پدر داوود) بیرون آمده، شاخه‌ای از ریشه‌هایش خواهد شکفت و روح خداوند بر او قرار خواهد گرفت، یعنی روح حکمت و فهم و روح مشورت و قوت و روح معرفت و ترس از خداوند. خوشی او در ترس خداوند خواهد بود و موافق رؤیت چشم خود داوری نخواهد کرد و بر وفق سمع گوش‌های خویش تشبیه نخواهد نمود. بلکه مسکینان را به عدالت داوری خواهد کرد و به جهت مظلومان زمین، به راستی حکم خواهد نمود. جهان را به عصای دهان خویش زده، شیران را به نفخه‌ی لب‌های خود خواهد کشت، کمر بند کمرش عدالت خواهد بود و کمر بند میانش امانت، گرگ با بره سکونت خواهد داشت و پلنگ با بزغاله خواهد خوابید و گوساله و شیر و پرواری با هم و طفل کوچک آنها را خواهد راند. گاو با خرس خواهد چرید و بچه‌های آنها با هم خواهند خوابید و شیر مثل گاو گاه خواهد خورد و طفل شیرخواره، بر سوراخ مار بازی خواهد کرد و طفل از شیر بازداشته شده، دست خود را بر خانه افعی خواهد گذاشت و در تمامی کوه مقدس من ضرر و فساد نخواهند کرد. زیرا که جهان از معرفت خداوند پر خواهد بود، مثل آبهایی که دریا را می‌پوشاند.»^۲

شور و هیجان انتظار پادشاه آرمانی در تاریخ پر از التهاب یهودیت فراوان به چشم می‌خورد. یهودیان در طول اعصار گذشته تمام مصائب و سختی‌ها و آوارگی‌ها را با امید آمدن منجی

---

۱. گنجینه‌ای از تلمود، تألیف راب دکتر، ا، کهن، ترجمه امیر فریدون گرگانی، چاپخانه زیبا، ۱۳۵۰، ص

موعود متحمل شده‌اند و باور شخصیت آرمانی به زمان‌های سخت و محنت‌بار برمی‌گردد و در همین دوره‌ها شکوفا می‌شود و باور مسیح به‌عنوان یکی از پاسخ‌های ممکن برای نجات مطرح می‌شود.

در این خصوص آمده است: «این نکته که ماشیح دورانی از صلح پایدار و بی‌زوال و شادمانی و خرسندی را در سراسر جهان پدید خواهد آورد، بالطبع تأکید شده است...» در جهان کنونی، انسان بنایی را می‌سازد و دیگری آن را فرسوده می‌کند. کسی نهالی را می‌نشانند، و دیگری میوه‌ی آن را می‌خورد.» اما درباره‌ی جهان آینده مکتوب است: «آنها بنا نخواهند کرد تا دیگری در آن ساکن شود، و (درخت) غرس نخواهند کرد تا دیگری (میوه‌ی آن را) بخورد... زحمت بیهوده نخواهند کشید...» (صفنیا، ۹:۳، تنحوما نوح، ۱۹) بیش از همه‌ی ملت‌ها، ملت اسرائیل با ظهور ماشیح خوشبخت خواهد شد و ظلم و جوری که از جهانیان متعددی تحمل کرده است پایان خواهد یافت و به مقام عالی که خداوند برایش مقدر کرده است خواهد رسید.^۱

به نظر می‌رسد که با اولین ویرانی معبد سلیمان و تبعید و بازگشت به سرزمین خود توسط کوروش در واقع علاقمندی به آینده‌ای کامیاب شدت یافت، اما این گرایش به خاطر نجات در همان زمان نیز منجر به یأس گردید زیرا که آزار و شکنجه شدید فرمانروای سلوکیه در سوریه از موارد ناامیدی آنها بود و نیز پیروزی مکابیان در طول زمان از موجبات یأس محسوب گردید. دلیل دیگری که این نگرانی و یأس را تشدید نمود به سال ۶۵-۷۰ میلادی برمی‌گردد. دورانی که یهودیان علیه حکومت ظالمانه روم شورش کردند و باعث ویرانی مجدد معبد دوم سلیمان گردید و شورش بعدی آنها هم عامل دیگری در این زمینه به شمار آمد تا آنها امید به ظهور منجی را مربوط به آخرت تلقی نمایند به هر حال تمام این شورش‌ها برگرفته از امید به رستگاری نهایی توسط مسیح موعود شکل می‌گرفت.

۱. گنجینه‌ای از تلمود، تألیف دکتر راب، ا، کهن، ترجمه امیر فریدون گرگانی، چاپخانه‌ی زیبا، ۱۳۵۰.

اندیشه‌ی انتظار مسیح که به سالهای ۲۲۰ پیش از میلاد تا سال ۷۰ میلادی برمی‌گردد دارای اشکال مختلفی بود و از مشغولیات ذهنی و معنوی مجالس حاکی بود. این اندیشه از امیدهای دنیوی به آینده‌ی سیاسی مطلوب همانند شکست حکومت بیگانه و رهایی از یوغ آنها، تجدید حکومت خاندان داوود و ایجاد همبستگی پس از تبعید، بازگشت و بازسازی معبد ویران شده‌ی سلیمان و از طرح مکاشفه‌ی پیامبران بنی‌اسرائیل از جمله: به وجود آمدن عصر جدید، ظهور حکومت آسمانی و احیای اموات را در برمی‌گیرد. ایجاد تغییرات اساسی که نقش اصلی این تغییرات می‌توانست بر عهده‌ی یک رهبر یا فردی از نسل سلطنتی داوود یا موجودی مافوق بشر باشد.

مسیح در یهودیت به دو شکل ترسیم شده بود. یکی مسیحی که فردی تدهین شده بود از کاهنان و دیگری مسیحی از نسل داوود. بنا به اعتقاد یهودیان قبل از ظهور مسیح، اتفاقات زیادی صورت می‌پذیرد از جمله بلایای کیهانی و آشوب‌های اجتماعی که بیانگر آن است که ظلم و ستم همه جا را فرا خواهد گرفت و ظالمان بر جهان مسلط خواهند شد که بنابراین، هر زمان مصیبت‌ها و نابسامانی‌ها در بین مردم یهود شدت می‌یافت شاید به نوعی نشانگر علائم ظهور مسیح تلقی می‌گردید و خبر از ظهور قریب‌الوقوع مسیح می‌داد. در تأیید این موضوع آمده است «زمان ظهور ماشیح به واسطه‌ی بروز ناراحتی‌های سیاسی که به جنگ‌های سخت منجر خواهد گردید، مشخص خواهد شد. هر وقت بینی که دولت‌ها با هم به جنگ می‌پردازند، منتظر قدم ماشیح باش.»^۱

اما بعد از ظهور ماشیح وضع دنیا کاملاً تغییر کرده و به صلح جاویدان می‌رسد. در کتاب‌های اشعای نبی باب‌های ۲ و ۱۱ آیات (۴-۲) دنیایی آرام و آرمانی زیر نظر حاکمی از نسل داوود را ترسیم می‌کند در کتاب میکاه نبی باب ۴ آیه ۴ از آرامش و سکون در زمین در عصر مسیح سخن به زبان می‌آورد و بیان می‌دارد که در آن زمان، هر کسی در زیر درخت انجیر خود زندگی می‌کند. ارمیای نبی نیز در کتاب خود، آینده قوم را ترسیم

۱. گنجینه‌ای از تلمود، تألیف دکتر راب، ا، کهن، ترجمه امیر فریدون گرگانی، چاپخانه‌ی زیبا، ۱۳۵۰، ص

کرده و اشاره به فردی از نسل داوود می‌نماید که خواهد آمد و عدالت را برقرار می‌نماید و قوم به صلح و آرامش می‌رسد و به مباحث اخلاقی نیز در این زمینه اشاره می‌نماید.

اشعیای نبی در باب ۵۲ (آیات ۱۳-۱۵) منجی را تعبیر به خدمتگزار رنج‌دیده‌ی خداوند می‌نماید که انسان‌ها را از گناهانش پاک می‌سازد.

در کتاب مزامیر در مزمور ۷۲ (آیات ۶-۱۴) مشخصات پادشاه و منجی موعود را بیان نموده و برقراری آرامش و صلح در آن زمان را شرح داده است و متذکر شده است که با آمدن چنین فردی عدالت برقرار خواهد شد و طغیانگری و زورمداری و ظلم و ستم دیگر، مصداق نمی‌یابد. از نشانه‌های آرامش در زمان ماشیح آمده است: «صلح جاویدان در سراسر طبیعت حکمفرما خواهد شد. گرگ با بره سکونت خواهد داشت و پلنگ با بزغاله خواهد خوابید و ...» (اشعیاء ۱۱: ۶، ۷ و ۸)^۱ و در مزمورهای ۲ (آیات ۶ و ۷) و مزمور ۴۵ (آیات ۱-۷) به صراحت به بیان خصوصیات زمان ظهور منجی می‌پردازد و قوم را متوجه اعمال و رفتار خود نموده و عقوبت اعمالشان را یادآوری می‌نماید. به‌طور کلی مطالبی که در این مزمورها بیان گردیده است حاوی مضامین ذیل است:

۱- ظهور منجی

۲- حمایت از نیکان و از بین رفتن ستمگران

۳- از بین رفتن فقر

۴- رفتار عادلانه‌ی او با مردم و یاری به فقرا و مساکین

۵- تسلط او بر تمام زمین

۶- افزونی نعمت و زراعت

۷- داوری بر اقوام

در بعضی از کتب، مطرح شده است که این بهشت جاودان، نخست در روی زمین برقرار می‌شود و بعد از گذشت هزار سال قیامت برپا شده و آنگاه انسان را به آن خلد برین منتقل

۱. گنجینه‌ای از تلمود، تألیف دکتر راب، ا، کهن، ترجمه امیر فریدون گرگانی، چاپخانه زیبا، ۱۳۵۰، ص

خواهند کرد.^۱ و قوم بنی اسرائیل در آرزوی تحقق استقلال سیاسی و چشم به راه یک رهاننده‌ای، بنام برگزیده‌ی خدا که آزادی را برای آنها محقق سازد خواهند بود.^۲

این انتظار بزرگ در آغاز به صورت احیای سیاسی حکومت واژگون شده‌ی بنی اسرائیل بود. بعدها وجود یک منجی احیاگر در کنار انتظار، مورد تأکید قرار گرفت. شواهد زیادی نشانگر آن است که در متن کتاب مقدس دین یهود، تفکر آینده‌ی با شکوه، در قالب یک انتظام اجتماعی آرمانی و جهانی صورت معنوی به خود گرفته است اما توجه و شاخص نمودن این تفکر بزرگ در دین دیگری که همان مسیحیت است به ظهور رسیده است. در تاریخ دین یهود عده‌ی زیادی از این قوم به‌عنوان مسیح موعود قیام نموده‌اند که از نظر یهودیان به‌عنوان ناجیان کاذب و آلام ماشیح نامیده می‌شدند.^۳ که اکثر آنها انگیزه‌های سیاسی داشته‌اند. در این دین نیز ظهور مصلح کل از وعده‌های محتوم الهی است که موجبات آرامش و امید به آینده را فرا روی آنان قرار می‌دهد.

ایده‌ی انتظار در دین مسیحیت

همه‌ی مسیحیان اعتقاد دارند روزی فرا می‌رسد که حکومت آرمانی برقرار خواهد شد. اما بعضی اعتقاد دارند این حکومت الهی در زمین برقرار و بعضی هم آن را در خارج آن و در ورای تاریخ تصور می‌کنند. گروهی آن را یک حکومت آرمانی بزرگ می‌دانند که با تلاش و پیگیری انسان‌ها و کمک باری تعالی در زمین برقرار خواهد شد و بعضی دیگر معتقدند این حکومت با مداخله‌ی مستقیم و ناگهانی خداوند در مسیر تاریخی بشر تحقق می‌یابد که علاوه بر آن دنیا به پایان خواهد رسید. علت انتظار در مسیحیت ناشی از پیام‌هایی است که در انجیل‌ها به نقل از حضرت عیسی بیان شده است که سعی نموده خود

۱. مراجعه شود به تاریخ جامع ادیان، تألیف جان بی ناس، ترجمه علی اصغر حکمت، چاپ پنجم، ۱۳۷۰،

انتشارات آموزش انقلاب اسلامی، ص ۵۵۲

۲. انسان و ادیان، تألیف میشل مالرب - ترجمه‌ی مهران توکلی، نشر نی، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۹، ص ۷۲

۳. مراجعه شود به واژه‌های فرهنگ یهود، مترجمین: نصرت نصرت‌آبادی، منشه امیر، اینوعم شبتای، اوراهام شماس، ساسون بلوم، ناشر انجمن جوامع یهودی، تل آویو، اسرائیل، چاپ اورشلیم، ۱۹۷۷ ص ۲۱۷

را برای مردم معرفی نماید و سرنوشت آینده‌ی خود را پیشگویی کند. مکتوب است ایشان مصلوب شدن و بازگشت قریب‌الوقوع خود را نقل نموده است: در همین زمینه به مطالبی از انجیل اشاره می‌گردد: «اینک خانه‌ی شما برای شما خراب گذاشته می‌شود و به شما می‌گویم که مرا نخواهید دید تا وقتی آید که گویند مبارک است او که به نام خداوند می‌آید.»^۱ به زودی خواهم رفت و دیگر مرا نخواهی دید ولی بعد از مدت کوتاهی باز می‌گردم و دوباره مرا خواهید دید.^۲

اندیشه‌ی ظهور مجدد حضرت عیسی و برقرار نمودن ملکوت الهی اندیشه‌ای است که در اناجیل چهارگانه بعد از مصلوب شدن و عروج او به آسمان، نمود بیشتری پیدا می‌کند. شکنجه‌ها و فشارهای یهودیان و حوادثی که با حمایت دولت روم برای تازه مسیحیان به وقوع می‌پیوست انتظار را، در مسیحیان بیش از پیش متجلی می‌ساخت و آنان با امید به پیام‌ها و بشارت‌های آن حضرت، مبتنی بر بازگشت نزدیک و قریب‌الوقوع او هر آزار و اذیت و فشاری را متحمل می‌شدند.

لازم به ذکر است که در انجیل‌های چهارگانه در مورد زمان و علائم ظهور ایشان مشخصاتی آمده است که شباهت زیادی به مکتوبات موجود در عهد عتیق و اسلام دارد. علائم و مشخصات ظهور که در کتب عهد جدید آمده است به اجمال از این قرار است: «اما از آن روز و ساعت هیچ کس اطلاع ندارد، حتی ملائکه‌ی آسمان؛ جز پدر من و بس»^۳ «زیرا چون برق که از یک جانب زیر آسمان لامع شده تا جانب دیگر زیر آسمان درخشان می‌شود، پسر انسان در یوم خود همچنین خواهد بود لیکن اول لازم است که او زحمات بسیار بیند و از این فرقه مطرود شود»^۴

«لهدا شما نیز حاضر باشید، زیرا در ساعتی که گمان نبرید، پسر انسان می‌آید»^۱

۱. کتاب مقدس، انتشارات ایلام، چاپ دوم، ۱۹۹۹، انجیل لوقا ۱۳/۳۵، ص ۱۱۹۵

۲. مراجعه شود به کتاب مقدس، انتشارات ایلام، چاپ دوم، ۱۹۹۹، یوحنا ۱۶/۱۶، ص ۱۲۴۳

۳. کتاب مقدس، انتشارات ایلام، چاپ دوم، ۱۹۹۹، انجیل متی ۲۴/۳۶، ص ۱۱۲۳

۴. کتاب مقدس، انتشارات ایلام، چاپ دوم، ۱۹۹۹، انجیل لوقا ۲۵ و ۱۷/۲۴، ص ۱۲۰۰

در اناجیل همونا (متی - مرقس - لوقا) حکومت الهی در واقع اساس و پایه‌ی تعالیم حضرت به‌شمار می‌رود و او رستگاری انسان را در این مسیر متحقق می‌داند. انجیل مرقس که یکی از انجیل‌های هموناست در این زمینه می‌گوید که حکومت الهی با ظهور پسر انسان شروع گردیده که رنج‌های زیادی متحمل می‌شود و علائم دوران قبل از بازگشت او و برقراری حکومت الهی را یادآوری می‌نماید: ابتدا مصیبت و بلا نازل خواهد شد. جنگ و ویرانی و فتنه همه جا را فرا خواهد گرفت پس دنیا بهم می‌خورد در این حال انسان با قدرت و جلال بسیار، بر فراز ابرها خواهد آمد و به دادرسی خواهد نشست.^۱

مسیحیان با توجه به اناجیل اربعه معتقدند که برای بازگشت مسیح و برقراری حکومت الهی، جهان در جنایت و زشتی غرق می‌شود و بدبختی و جنگ و مصیبت و بلا آن را فرا می‌گیرد و دجال بر مردم مسلط می‌شود که مخالف مسیح است و پس از آن مسیح برای نجات جهان و برقراری حکومت الهی باز می‌گردد و از آرزوهای دیرینه‌ی مسیحیان، ورود به حکومت الهی است و همین آرزو آنها را تا به حال پایدار نگه داشته است و امید آنان هر روز به بازگشت مسیح شدت می‌یابد.

کتاب دیگری که در ادامه‌ی اناجیل چهارگانه در عهد جدید ملحق به آن است حاوی مطالبی مبتنی بر انتظار ظهور منجی و علائم و مشخصات آن دوره و چگونگی آمادگی مردم برای آن می‌باشد که از جمله نامه‌هایی است از پولس رسول، پطرس، یوحنا که اشاراتی بس بارز به این موضوع دارد. به نکاتی از این نامه‌ها اشاره می‌شود:

---

۱. کتاب مقدس، انتشارات ایلام، چاپ دوم، ۱۹۹۹، انجیل متی ۲۴/۴۴، ص ۱۱۲۳
۲. مراجعه شود به کتاب مقدس، انتشارات ایلام، چاپ دوم، ۱۹۹۹، انجیل مرقس باب ۳۱-۲۴/۱۳، ص

شاید برسید که مسیح در چه زمانی باز خواهد گشت؟ برادران عزیز، لازم نیست در این باره چیزی بنویسیم زیرا شما به خوبی می‌دانید که هیچکس زمان بازگشت او را نمی‌داند، روز خداوند همچون دزد شب بی‌خبر سر می‌رسد.^۱

بنابراین آماده باشید و مانند دیگران به خواب نروید. منتظر بازگشت مسیح باشید و هوشیار بمانید.^۲

نخستین کسی که زنده شد مسیح بود، سپس به هنگام بازگشت او، تمام آنانی که به او تعلق دارند زنده خواهند شد. پس از آن آخرت فرا خواهد رسید در آن زمان، مسیح تمام دشمنان خود را نابود خواهد ساخت و سلطنت را به خدای پدر واگذار خواهد کرد زیرا سلطنت مسیح تا زمانی خواهد بود که همه‌ی دشمنان خود را نابود سازد.^۳

اشعیای نبی نیز می‌فرماید: در خانواده‌ی یَسَا (پدر داوود نبی) وارثی خواهد بود که پادشاه قوم‌ها خواهد شد و امید ایشان تنها به او خواهد بود.^۴

ما با امید نجات یافته‌ایم، و امید یعنی انتظار دریافت چیزی که هنوز نداریم، زیرا اگر کسی چیزی را در اختیار داشته باشد، نیازی نیست که به امید آن باشد. پس وقتی برای چیزی که هنوز رخ نداده، به خدا امیدواریم، باید با صبر و حوصله منتظر آن بمانیم اما بدانید که تا این دو رویداد واقع نشود آن روز نخواهد آمد: نخست شورش بر ضد خدا برپا خواهد شد، دوم آن مرد جهنمی که عامل این شورش است ظهور خواهد کرد.^۵

۱. مراجعه شود به کتاب مقدس، انتشارات ایلام، چاپ دوم، ۱۹۹۹، انجیل اول تسالونیکیان ۳-۵/۱، ص

۱۳۷۱

۲. مراجعه شود به کتاب مقدس، انتشارات ایلام، چاپ دوم، ۱۹۹۹، انجیل اول تسالونیکیان ۵/۶، ص ۱۳۷۱

۳. مراجعه شود به کتاب مقدس، انتشارات ایلام، چاپ دوم، ۱۹۹۹، انجیل اول قرنتیان ۲۶-۱۵/۲۳، ص ۱۳۳۰.

۴. مراجعه شود به کتاب مقدس، انتشارات ایلام، چاپ دوم، ۱۹۹۹، انجیل رومیان ۱۵/۱۲، ص ۱۳۱۲

۵. مراجعه شود به کتاب مقدس، انتشارات ایلام، چاپ دوم، ۱۹۹۹، انجیل دوم تسالونیکیان ۴-۲/۳، ص

۱۳۷۲

«به هر حال روز خداوند حتماً خواهد آمد آن هم مثل دزدی که همه را غافلگیر می‌کند.»^۱ و نهایتاً در مکاشفه که نوشته‌ی یوحناست و آخرین بخش کتاب عهد جدید است حوادث دوره‌ی آخرالزمان با زبان رمزی بیان می‌شود و دنیای جدید را به نمایش می‌گذارد که در آن زمان، خداوند، به تمام غم‌ها و غصه‌ها خاتمه می‌دهد و دیگر اشکی از چشمان بی‌گناهی سرازیر نمی‌شود. در این بخش سعی شده است مطالب به زبان رمزی بیان گردد تا دشمنان مسیحیت در آن زمان، آن را درک نمایند زیرا در آن دوران مسیحیت در نهایت آزار و اذیت قرار داشتند.

به هر حال امید به آینده و اصلاح جوامع از الطاف الهی است که خداوند از ابتدای خلقت آن را وعده نموده است و خداوند وعده‌ی خود را محقق خواهد داشت.

ایده‌ی انتظار در اسلام

در آغاز باید گفت که انتظار مورد نظر ما، با انتظاری که در دیگر ادیان مطرح است، تفاوت می‌کند. (فوتوریسم) اکثر ادیان منتظر یک وجود مافوق بشری هستند که در آخرالزمان ظهور کند و عدالت را در جهان برقرار ساخته و ظلم و ستم را نابود نماید. حتی کسانی که معتقد به خدا نیستند هم منتظر یک تحول اساسی می‌باشند. اما در واقع انتظار در تفکر و فرهنگ شیعیان مربوط است به کسی که تمام مسائل مربوط به دین را در خود دارد و در واقع ارتباط مستقیم با وحی دارد.

انسان امروز به سبب نیاز شدید روحی برای رسیدن به مقری پایدار و همیشگی هر روز در تلاطم است ولی چون به حقیقت واقعی دست نمی‌یابد، و عطش روحانی‌اش سیراب نمی‌شود به ورطه‌هایی می‌افتد که نه تنها او را رهایی نمی‌دهد بلکه سبب افزایش بیماری روحی‌اش می‌گردد و اندیشه‌ی اصلاح جامعه و ظهور مصلح در این جوامع تحت تأثیر نگرانی و اضطراب از وضع حاکم بر جهان است و متفکرانی که از معنویت فاصله گرفته‌اند

۱. مراجعه شود به کتاب مقدس، انتشارات ایلام، چاپ دوم، ۱۹۹۹، انجیل دوم پطرس ۳/۱۰، ص ۱۴۱۵

راه، به سوی ارائه‌ی نظریات جدید برای تغییر وضع فعلی‌شان هدایت می‌کند. در نتیجه انتظار در این جوامع، از نگرانی، ظلم و ستم و فقر و بدبختی نشأت می‌گیرد و تمام این دلایل از مهم‌ترین ریشه‌ی این تفکر است. علاوه بر آن پیشرفت صنعت و علوم در جهان امروز باعث انحطاط اخلاقی بشر شده است و حیات انسانی را نیز مورد خطر قرار داده است و تنها امید این جوامع برای رهایی از این قیود، ظهور منجی و بروز یک انقلاب اجتماعی همه‌جانبه است.

از عوامل مهمی که بحث انتظار را در این نوع جوامع ضروری جلوه می‌دهد وجود بحران‌ها، نیازهای درونی و روحی انسان، ناتوانی بشر برای اصلاح، بشارت‌هایی که همه و همه انسان را روز به روز برای رسیدن به مدینه‌ی فاضله مشتاق‌تر می‌نماید.

پس این جوامع با توجه به دیدگاه‌های ارائه شده برای رسیدن به آینده‌ی روشن و رهایی از بحران‌ها همواره آمدن مصلح را عامل نجات می‌دانند.

در مورد آینده‌ی بشر نقطه نظر متفاوتی به چشم می‌خورد، بعضی معتقدند که بدبختی و فساد جزء لاینفک حیات بشری است و به همین دلیل پیشرفت صنعتی و تکنولوژی و تولید سلاح‌های کشتار جمعی و ویرانگر بیانگر آن است که، در واقع انسان خود، در صدد نابودی خویش به پا خورسته و تا نابودی کامل نیز دیر زمانی نمانده است. بنابراین بشر، آینده‌ی روشن و درخشانی نداشته و دوران تاریکی و سیاهی را در پیش رو دارد.

اما برخی دیگر آینده‌ی بشر را درخشان می‌دانند و معتقدند که در نهایت، حکومت واحد جهانی شکل خواهد گرفت که مبتنی بر قسط و عدل و در واقع برقراری مدینه‌ی فاضله است و این تفکر در بین همه‌ی ادیان جهان وجود دارد که آینده را از آن خود می‌دانند و مصلح را مربوط به دین خود تلقی می‌کنند.

یکی از مسائل عقیدتی که در منظومه‌ی فکری شیعه، چون خورشید تابناک می‌درخشد و بالندگی، پابندگی، زندگی و طراوت شیعه مرهون آن است اعتقاد به نظام امامت و مهدویت است. شرع مقدس اسلام به گونه‌های مختلفی، ضرورت حجت را در هستی و نظام آفرینش، بیان فرموده است. آیات و روایات متعددی در این باره وجود دارد که از

سنت الهی وجود حجت در بین مردم است و این سنت در قالب فرستادن رسولان تحقق می‌یابد. آنچه ضرورت هستی و مقتضای سنت الهی است وجود ولی خدا در هر زمانی است که گاهی در کسوت نبوت و گاهی در کسوت امامت تحقق می‌یابد. بر این اساس می‌توان گفت در دوره‌ی آخرالزمان هم، امامت به اقتضای نیاز مردم و جامعه منقطع نیست و این پیوستگی را از آیه‌ی «الکل قوم هاد» نیز می‌توان استفاده کرد.

امام زمان حضرت مهدی (عج)، طبق عقیده‌ی شیعه، امام حاضر و ناظر عصر ماست و ایمان به او شرط ایمان واقعی است.

حکومت جهانی حضرت مهدی (عج) در واقع به نگرانی‌ها و اضطراب‌های شیعیان پایان می‌دهد و آنها را امیدوار به زندگی نموده و به زندگی‌شان معنا و مفهوم می‌بخشد. با توجه به فرامین و دستورات دینی اسلام، مشخص می‌شود که اسلام، در صدد ایجاد اتحاد و در نهایت برابری و برادری بین انسان‌ها می‌باشد و این مطالب، ریشه در توحید دارد که باعث می‌شود تمام اختلافات اعم از نژادی، ملی، دینی، جغرافیایی، زبانی و ... از بین برود و دیگر این اختلافات برای زورمداران وسیله‌ای برای کسب امتیاز نباشد و همه تابع فرامین الهی گردند.

در قرآن کریم آمده است: «قُلْ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ» اسلام وظایفی را برای بشر تبیین نموده که در صورتی که بشر به آن عمل نماید، عدالت و برابری برقرار خواهد شد.

در واقع اسلام در هزار و چهارصد سال قبل چنین جامعه‌ی جهانی مبتنی بر عدل و اتحاد را پیش‌بینی نموده است و چگونگی وقوع آن را نیز، به صراحت بیان داشته است و دین حاکم را اسلام معرفی می‌کند و مطرح می‌نماید که صالحان و مستضعفان بر کافران و ظالمان غلبه می‌یابند و شخصی از تبار ابراهیم (ع) و از خاندان حضرت رسول اکرم (ص) که نام او «محمد» و کنیه او «ابوالقاسم» و لقب او «قائم» است، قیام خواهد نمود.

در این جا بعضی از آیات و روایات در تأیید موضوع اشاره می‌شود:

«وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ»^۱

در زبور داوود نوشته‌ایم که صالحان از بندگان من، وارث زمین خواهند شد. که این آیه اشاره صریح دارد که عاقبت، صالحان وارث زمین خواهند شد و البته وعده‌ی الهی متحقق می‌گردد.

در تفسیر مجمع البیان طبرسی، ذیل این آیه، از امام باقر (ع) نقل شده است که آن حضرت فرمود: و هم اصحاب المهدی فی آخر الزمان، آنان همان یاران حضرت مهدی (عج) در آخر الزمان‌اند.

در آیه‌ی دیگری چنین آمده است: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا...»^۲ خداوند به کسانی از شما مردم که ایمان آورده و اعمال نیک انجام داده‌اند وعده فرموده که حکومت روی زمین را نصیب آنها خواهد فرمود، هم‌چنان که پیشینیان آنها را حکومت عطا فرمود و دین و آئینی را که برای آنها انتخاب فرموده به قدرت الهی تثبیت می‌نماید و امنیت را جانشین خوف و ناامنی خواهد فرمود... در این آیه‌ی شریفه: سه وعده صریح به مؤمنان و ارسته و دارای عمل صالح داده شده است:

- ۱- خلافت در زمین یعنی رسیدن به حکومت در تمام کره‌ی زمین و برقراری عدالت
  - ۲- برقراری فرامین الهی در سرتاسر کره‌ی خاکی
  - ۳- برقراری آرامش و امنیت کامل در روی زمین و از بین رفتن ترس و نگرانی و ناامنی.
- در تفسیر مجمع البیان ذیل این آیه از امام زین العابدین (ع) نقل شده که فرمود: «هم والله! شیعتنا اهل البيت يفعل الله ذالك بهم على يدى رجل منا و هو مهدى هذه الامة»: این گروه به خدا قسم! همان پیروان ما هستید که خداوند به وسیله‌ی مردی از خاندان ما، این موضوع را تحقق می‌بخشد و او مهدی این امت است.

۱. سوره‌ی انبیاء، آیه ۱۰۵

۲. سوره‌ی نور، آیه ۵۵

«هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ»^۱
خداوند رسول خود را با هدایت و دین حق فرستاد تا دین حق او، بر همه‌ی ادیان غالب آید هر چند مشرکان به این کار راضی نباشند.

در حیاة القلوب^۲ در ذیل این آیه که در شأن قائم آل محمد (عج) نازل شده است و عیاشی و دیگران از حضرت علی بن الحسین (ع) روایت کرده‌اند که: این ایمنی از برای شیعیان ما در زمان مهدی این امت خواهد بود، و این است که حضرت رسول (ص) در شأن او فرمود که اگر باقی نمانده باشد از دنیا مگر یک روز، خدا البته آن روز را دراز گرداند تا مردی از فرزندان من والی شود بر مردم که همنام من باشد و زمین را پر از عدالت گرداند بعد از آن که پر از ظلم و جور شده باشد.

آیه‌ی دیگری که در شأن حضرت قائم (عج) نازل شده است: «الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ»^۳
آنان که اگر متمکن گردانیم ایشان را در زمین برپا می‌دارند نماز را و می‌دهند زکات را و امر می‌کنند مردم را به نیکی‌ها و نهی می‌کنند از بدی‌ها و مر خدای راست عاقبت امور.
در حیاة القلوب در ادامه‌ی توضیح آمده است ایضاً ابن ماهیار از حضرت باقر (ع) روایت کرده است که آیه در شأن مهدی آل محمد (عج) و اصحاب او نازل شده است که خدا ایشان را پادشاهی می‌دهد در مشرق و مغرب زمین و دین حق را به آنها ظاهر می‌گرداند و می‌میراند و زایل می‌گرداند به او و به اصحاب او بدعت‌های باطل را، چنان که سفیهان و ظالمان، حق را می‌میراندند و چنان خواهند کرد که اثری از ظلم و ستم نماند و امر خواهند کرد مردم را به نیکی‌ها و رفع خواهند نمود از بدی‌ها و مر خدا راست عاقبت امور و همچنین در آیه‌ی دیگری چنین آمده است: «بَقِيَّةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ»^۴
بقیه‌ای که خدا در میان شما گذاشته بهتر است از برای شما اگر باشید مؤمنان.

۱. سوره‌ی صف، آیه ۹

۲. حیاة القلوب، تألیف علامه مجلسی، جلد پنجم امام شناسی، چاپ سرور، چاپ سوم، ۱۳۸۰

۳. سوره‌ی حج، آیات ۴۴-۴۱

۴. سوره‌ی هود، آیه ۸۶

در همان سند در ادامه‌ی تفسیر آیه آمده است:

از حضرت امام محمد باقر (ع) منقول است که چون صاحب الامر ظاهر شود اول سخنی که می‌گوید همین آیه است پس می‌گوید منم بقیة خدا، محبت خدا و خلیفه‌ی خدا بر شما. و هر که به آن حضرت سلام کند خواهد گفت: «السلام علیک یا بقیة الله فی الارضه»^۱ در تفسیر علی بن ابراهیم از ابی الجارود، او از باقر (ع) در خصوص قول خدای عز وجل «قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَيْكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا»^۲ یعنی شب یا روز «مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ»^۳ روایت نموده که آن حضرت فرمود مراد از عذاب در این آیه عذابی است که در آخر الزمان به فاسقان اهل قبله یعنی اهل اسلام نازل می‌شود در حالی که می‌گویند عذاب بر ما نازل نخواهد شد.

در آیه‌ی دیگری در همین زمینه آمده است: «وَأُثِرِيْدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعَفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلُهُمْ أُتْمَةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ»^۴ و ما اراده نمودیم که بر آنانی که ضعیف شمرده شده‌اند در زمین، منت بگذاریم و آنان را پیشوایان خلق قرار دهیم و وارثان روی زمین باشند.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود در آیات متعددی از قرآن کریم این وعده‌ی الهی متذکر شده است که روزی فرا خواهد رسید که وارثان زمین اهل تقوا هستند و آنانی که به ناحق مورد ستم واقع شدند بر زمین حکومت خواهند کرد و وعده‌ی الهی تخلف ندارد.

«قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ وَاصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ»^۵

موسی به قوم خود فرمود: از خداوند یاری بخواهید و صبر کنید، که همانا زمین ملک خداست و به هر کس از بندگانش بخواهد واگذار می‌نماید و عاقبت مخصوص اهل تقوی است.

۱. سوره‌ی یونس، آیه ۵۰.

۲. سوره‌ی یونس، آیه ۵۰.

۳. سوره‌ی قصص، آیه ۵.

۴. سوره‌ی اعراف، آیه ۱۲۸.

طبق آیات قرآن کریم حکومت حضرت مهدی (عج) حکومت جهانی خواهد بود که از وعده‌های الهی است که تحقق خواهد پذیرفت و همان‌طور که در خود قرآن آمده است «إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ»^۱ وعده‌ی الهی تخلف نمی‌پذیرد.

یکی از عواملی که باعث آمادگی و عامل حرکت و پویایی است بشارت‌هایی است که آدمی را به آینده امیدوار می‌سازد و چشم‌براه‌ی، لحظه‌شماری به همراه کار و حرکت و تلاش را به او ارزانی می‌دارد، اساساً داشتن تصویری از آینده هر چند مبهم و مجمل این خاصیت را دارد که زندگی انسان را هدفمند ساخته و او را از پوچی و سرگردانی نجات می‌دهد.

اصولاً آینده‌شناسی، در پرتو پیش‌بینی‌های دینی روشن می‌شود، این تجربه‌ی مکرر آدمی است. در طول تاریخ، پیامبران الهی پیشگویی‌هایی داشته‌اند که همه به حقیقت پیوسته است.

این سنت تغییر ناپذیر الهی است که با بشارت‌هایش همیشه انسان‌ها را از رکود، یأس و ناامیدی در آورده، به حرکت، تلاش و امیدواری سوق می‌دهد.

البته نباید از نظر دور داشت که جوامع انسانی سرنوشت خود را با اراده و خواست خود تغییر می‌دهند. با دقت در آیات قرآن کریم در بررسی سرگذشت اقوام پیشین، به روشنی در می‌یابیم که سنت الهی این چنین متحقق می‌شود که هرگونه تغییر و تحولی برای جوامع انسانی به دست خود انسان‌ها و اراده‌ی آنها، امکان‌پذیر می‌شود همان‌طور که سرنوشت یک انسان با نوع فعالیت و کار او مرتبط است سرنوشت یک جامعه هم، به عملکرد آن جمع و جمعیت بستگی دارد و خداوند متعال در آیه‌ی یازدهم از سوره‌ی مبارکه‌ی رعد، این قانون حاکم بر جوامع بشری را چنین بیان می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ» خداوند سرنوشت هیچ قوم و ملتی را تغییر نمی‌دهد مگر آن که آنان، آن‌چه را در جانشان دارند تغییر دهند. یا در سوره‌ی انفال آیه‌ی ۵۳ می‌فرماید: «ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا لِّعَمَلِهِمْ ۖ أَنْعَمَهَا عَلَيَّ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ» این به خاطر آن است که خداوند هیچ

نعمتی را که به هر گروه و امتی داده، تغییر نمی دهد جز آن که آنان آنچه در جانشان است را، تغییر دهند.

پس بنابراین خواست جامعه، سرنوشت اجتماع را تغییر می دهد. در واقع اگر اراده‌ی جمع در صدد اصلاح برآید اوضاع اجتماعی تغییر خواهد کرد و تغییر در واقع، بنا به گفته آیه‌ی شریفه از انفس یعنی جان‌ها نشأت می گیرد پس بنابراین، برای تکامل جامعه نیاز به زمینه‌های اجتماعی مطلوب است که بدون خواست و اراده‌ی جامعه محقق نمی شود. لذا برای التزام به این باور ریشه‌دار، نیاز به بلوغ و درک کافی بشر است و باید آمادگی‌های لازم برای آن را، به وجود آورد تا از ثمرات آن بهره‌مندی حاصل آید.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع و مأخذ

- ۱- قرآن کریم
- ۲- امیر منشه، بلوم ساسون، شبثای اینوعم، شماس اوراهام، نصرت آبادی نصرت، وازهای فرهنگ یهود، ناشر انجمن جوامع یهودی، تل آویو، اسرائیل، چاپ اورشلیم.
- ۳- بی ناس جان، تاریخ جامع ادیان، حکمت علی اصغر، چاپ پنجم، ۱۳۷۰، انتشارات آموزش انقلاب اسلامی، (چاپ دوم از ویراستار جدید).
- ۴- حافظ، ناشر: انجمن خوشنویسان ایران، چاپ دوم، چاپخانه‌ی افست سهامی عام، پاییز ۱۳۶۳.
- ۵- دراب دکتر، ا، کهن، گنجینه‌ای از تلمود، ترجمه امیر فریدون گرگانی، چاپخانه‌ی زیبا، ۱۳۵۰
- ۶- علامه مجلسی، حیاة القلوب، جلد پنجم امام شناسی، چاپ سرور، چاپ سوم، ۱۳۸۰.
- ۷- مالرب میشل، انسان و ادیان، ترجمه مهراں توکلی، نشر نی، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۹.
- ۸- هاکس مستر، قاموس کتاب مقدس، چاپ اول، اساطیر، ۱۳۷۷.
- ۹- کتاب مقدس، انتشارات ایلام، چاپ دوم، ۱۹۹۹.

شروہ شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی